

*«Այն քարն է եղել, ձեր կողմից արհամարհված և
չունի ոչ մի փրկություն»...*

*«Մորենալով Նրան՝ կենդանի քարին, մարդկանց կողմից
արհամարհված, բայց Աստծու կողմից ընտրված, անգին,
Եվ ինչպիսի կենդանի քարեր, սրեղծեք ձեզանից հոգևոր
կացարան, լուսավոր սրբություն»...*
Աստվածաշունչ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՔԱՐԵ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Շարերն Նայասպանը «Քարասպան» են անվանում՝ քարի երկիր: **ՔԱՐԸ** ի ծնե հայկական բառ է և նշանակում է քար (Նր. Աճառյան): Այսպեղ, և հեպտայու անհրաժեշտ է նշել, որ թուրքերեն **ՔԱՐ** բառը նշանակում է սև, որն ավելի ուշ փոխ է առնվել հայերենից: Պարսկերեն KAR նշանակում է՝ գործ, աշխատանք, KIRDAR- սովորույթ, ձև, սանսկրիտերեն KR- գործել, հուներեն KAROO- ընկղմվում են քնի մեջ:

Նայկական լեռնաշխարհը հանդիսանում է հնագույն հրաբխային փարածքի դասական օրինակ: Այսպեղ, մեծ քանակությամբ, հանդիպում են քարի փեսակների բոլոր ձևերը: Նայասպանը, թե՛ իր քարի պաշարների պահուստային քանակով, և թե՛ որակական հատկանիշներով և, թե՛ երկրաբանական փարածքների պարամության առումով, հապուկ փեղ է գրավում աշխարհում: Նայկական լեռնաշխարհի փեղաքանակների քարե մշակույթի պարամությունը, նմանօրինակը չունի աշխարհում: Բավական է նշել այն հուշարձանները, որոնցից են օրինակ՝ գաղափարագրերը, հիերոգլիֆները, սեպագրերը և ժայռապատկերները, աստղադիտարանները և վիշապաքարերը անօգտավետ սպարներից ազարվելու սարքավորումները, քարից պարաստված արքադրական գործիքները, դանակները, բզեղը, ամրակները, կացինները, ուրագները, երկանքները, հավանգները, խաչքարերը, բարձր լեռնային վիթխարի ամրոցները, կամուրջները, փանարները և այլն: Դրանք բազում հազարամյակների գործընթացների արդյունք են ներառում: Ննագույն ժամանակներից սկսած, հայերի նախնիները, ապրելով քարքարոտ երկրում, քարը օգտագործել են իրենց գործունեության համարյա բոլոր ոլորտներում:

*«Միմյանցից տարբեր, բազում քարեր կան Նայասպանում, սակայն Դուք այստեղ
չեք գտնի «անգրագետ» քարեր, որոնք իրենց վրա չկրեն որևէ փեղեկություն: Զգու՛յ՛շ,
բայի՛ր այս հողի վրա, զգու՛յ՛շ, վարվի՛ր յուրաքանչյուր քարի հետ, չնայած դրանք
արտաքինից կուպիտ են և չեղուր, մամուսկալված են և քարաքոտով պարված:
Զգուշացի՛ր, որովհետև բավական է մի փոքր քերել մամուրը և Դուք սկանսարեսս կլինեք
նախնադարյան մարդու կողմից նկարված պատկերի, կամ արամենական, իտալական
կամ իսադի-ուրարտական սեպագրերի, կամ էլ պարկերաքանդակի, այն
զարդաքանդակը կամ հարթաքանդակը, իսկ սկսած IV դարի վերջից երկար ժամանակների
նմանօրինակ ամրանների, ամուր և դիմացկուն փայտերի, որոնք անբաժան
են այդ քարերից, արդեն մոտ 1600 տարիներ ի վեր: Այս քարերը ոչ միայն «գրագետ»*

են, այլ դրանց վրա մեր գիրն է, դրանք մերն են... Դրանցից յուրաքանչյուրը կրում է մեր ժողովրդի եզակիության կնիքը»... (Գևորգ Էմին, 1979թ.):

Պատկերացնենք, որ մի քանի հազարամյակ Ք. Ա. հաջող որս հնարավոր էր անել համայնքի ուժերով, որոնց անդամները միմյանց լավ հասկանում և համագործակցում էին: Այս փեսանկյունից, մարդկության զարգացումը բնութագրվում էր չափազանց կարևոր ցուցանիշներով, որը հիմք էր հանդիսանում փորձի կուրակմանը /գիտելիքներ, կարողություններ, հմտություններ և այլն/ և փոխանցմանը:

Իր հերթին, հանրագումարային ցուցանիշներին համապատասխանող հաղորդակցման հարաբերությունների մակարդակը համայնքում, ապահովվում է լեզուն և խոսունակության զարգացումը, յուրօրինակ մոդելի նմանակումը, արտացոլում է փորձը սեփական կոորդինատներում:

Մեր նախնիների բարդ և դժվարին աշխատանքը, և դրա բաժանման փարբերակումները հիմք հանդիսացան լեզվի գործիքների ամբողջականությանը և նպաստեցին հասկանալիության կազմի զարգացմանը /շարժումների համը լեզու, դիմագծերի և ձեռքերի, կերպարների լեզու-ժայռապատկերներ, գաղափարագրեր, ձայնի և խոսքի լեզու, փառեր, այբուբեն, գիր/:

Ըստ Աստվածաշնչի՝ հնադարում երկրագնդի վրա ապրել է մի ժողովուրդ, որը խոսել է մեկ լեզվով: Արդյոք, ներկայիս լեզուներից ո՞րն է համարժեք աստվածաշնչյան նախալեզվին: Այս հարցի պատասխանը որոնում են բազմաթիվ գիտնականներ: Ո՞ր խոսքն է խոսքերի նախահայրը: Ո՞վ է առաջինը կարողացել իր միտքը արտահայտել խոսքի միջոցով և այսպիսով զարգացնել իր մտքերը: Որտե՞ղ են պահպանվել քաղաքակրթության կարևորագույն մտքերի շարժմարանները և գրադարանները, հանրագիտարանները և իմաստությունները: Ու՞ր են փանում քաղաքակրթության նախաարմատները:

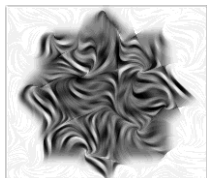
Քննարկելով սրափիկայում՝ լեզվի մոդելի սուբյեկտիվ արտացոլումը օբյեկտիվորեն, մենք ֆիկսում ենք դինամիկայում՝ կուրակված փորձը, որի օգնությամբ կարող ենք վերականգնել պատմությունը:

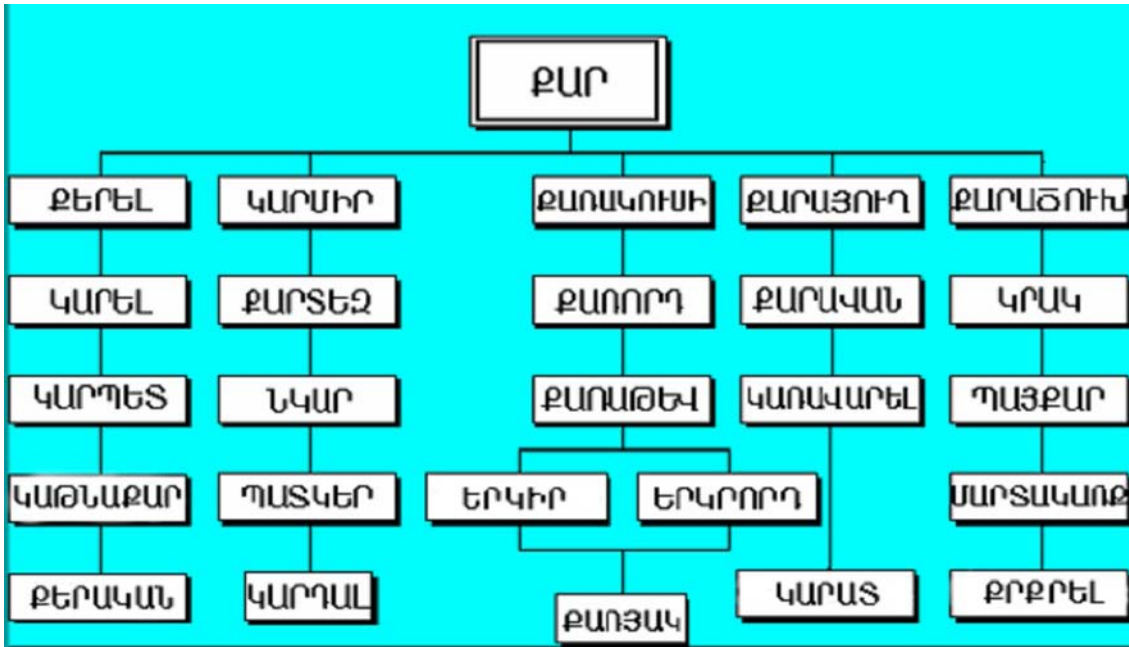
Առաջարկված մոդելները և դատողությունները դրանց մասին հավակնում են փայ ճշմարտությունը վերջին աստիճանակարգում, ընդամենը առաջին քարն է դրվում նման հեղափոխությունների հիմքում:

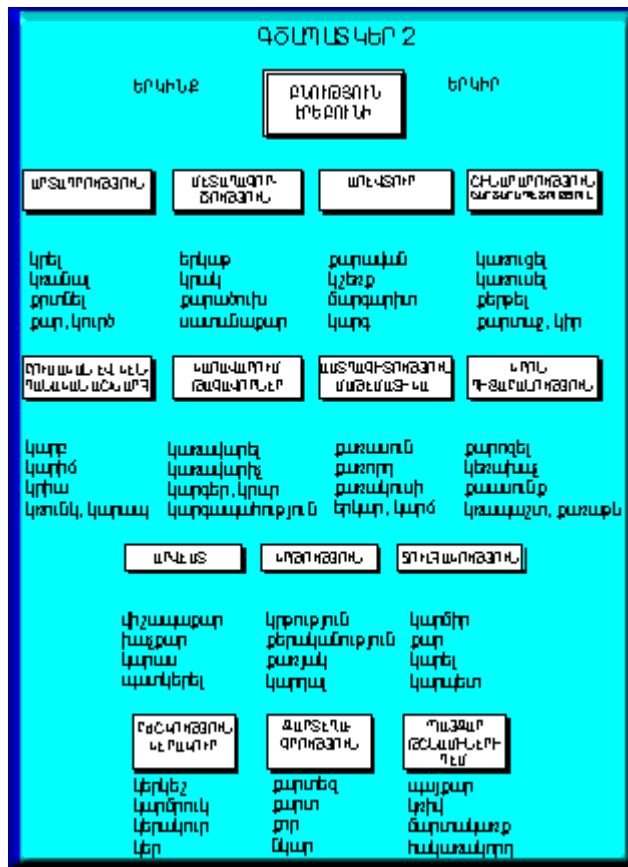
Որպեսզի փաստացի արտացոլվի «բարի» լեզվափոխության ինվարիանտի զարգացման մոդելի փրամաբանությունը և դրա կիրառումը մարդու գործունեության փարբեր բնագավառներում, եկեք այն ուսումնասիրենք (գծապատկեր 1): Նկարագրենք նույն այս համակարգը ըստ հանգույցների (գծապատկեր 2):

Մինչ կանցնենք համակարգի հանգույցների վերլուծությանը, քննարկենք երկու կարևորագույն հասկացություններ՝ **ԵՐԿԻՐ** և **ԵՐԿԻՆՔ**: **ԵՐ** իր մեջ պարունակում է երկու բառի (թվի) իմաստը-2, իսկ **ԿԻՐ**՝ փանել բառի իմաստը, փես՝ կրել, կրող և այլն: **ԵՐԿԻՐ** հասկացողությունը կարելի է թարգմանել, ինչպես՝ «երկու» կրող, երկակի, այսինքն՝ հոգի-մարմին, փղամարդ կին, դրական և բացասական, բարի-չար, սպիտակ-սև, կրակ և ջուր, սեր ու արելություն և այլն:

ԵՐԿԻՆՔԸ ամբողջացնում է երկու բառը-2 և **ԿԻՆՔ**՝ կին հասկացությունը, այսինքն. երկինքը, որպես ամբողջություն մշտապես ծնում է երկակիություն՝ բարու և չարի, լույսի ու խավարի, կյանքի և մահվան գաղափարները:

Շարունակենք մեր դասագրքայինները և քննարկենք **ՔԵՐԵԼ՝** ճանկռել, խզրզել, ակոս փորել բառը: Եկեք հարց փանք, ինչի՞ վրա կարելի է քերել, ակոսել, խզրզել: Իհարկե՞ քարի, ծառի, մեքարդի, կաշվի և ոսկորների վրա: Ինչո՞վ քերել, ակոսել, խզրզել: Դարձյալ՝ սրածայր քարով /օրինակ. **ՍԱՏԱՆԱՔԱՐՈՎ՝** օրսիդիանով- կաթնաքրով/: Պարահականություն չէ, որ **ՔԵՐԵԼ**-ը՝ ձևավորվել է **ՔԱՐ** բառից: **ՔՈՐԵԼ**-ը՝ նույնպես հանդիսանում է **ՔԱՐ** բառի ածանցյալը: Եվ դա հասկանալի է՝ չէ որ հնադարում հարմար էր ամեն ինչ քերել քարով: Բազմաթիվ անվանումներ արքայացույցում են գործողության արդյունքը, որոնք առաջացել են այս կամ այն առարկաների գործածությունից: Օրինակ՝ **ԱԿԱՐՈՉ**- քորային քոս՝ շարունակական հիվանդություն է՝ կենդանիների մոտ, որը ուղեկցվում է քորով և մաշկի բորբոքումով /հուն. akari - փիղ/: «**ՔՈՐ Է ԳԱԼԻՍ**». այսինքննուգում ես շոյել /քորել/ քարով: Ուշադրություն դարձրեք «**ԿԱՇԻՆ ՔԵՐԵԼ**» արքայապարությանը՝ քերթել, քերծել, մաշկել: Ննադարում՝ քարը օգտագործել են մշակումների, կաշվի և բրդածածկի հարդարման համար: Բրդից գործել են «**ԿԱՐՊԵՏՆԵՐ**»: Եվ կարելի է ենթադրել, որ այսպես առաջացավ **ԿԱՐԵԼ** բառը:

Ննագույն կրկես: Նայերեն լեզվում. այս հասկացությունը կազմված է երկու բառից՝ **ԿՐ** (qar) և **ԿԵՍ** (kis;l), կես մասը, այսինքն՝ կիսել, կտրել քարերը: Դյուցագունները փշուր-փշուր են արել քարերը, և որպեսզի գնահատվեին և հմայվեին իրենց ուժով և գորությանը, մարդիկ հավաքվում էին բնական խաղասպարեզի շուրջը: Եվ հիմա մարդիկ նույնպես հաճույքով են գնում կրկես, որպեսզի բովանդակալից անցկացնեն ժամանակը և ծափողջույններ պարզեն իրենց եղբայրակիցներին:

Այժմ դիմենք երկրաչափական ավելի բարդ հասկացողությունների, օրինակ՝ **երկար** և **կարճ** պարկերներին: Իսկ ինչու չենթադրել, որ երբևէ, որպես երկարության չափման միավորներ են ծառայել քարե չափանմուշներ՝ երկարներ և կարճերը:

օգրագործվում է լավագույն ձևով, կրճարվում է ջրի և սերմնացուի քանակը, միաժամանակ բավականաչափ կրճարվում է ձեռքի աշխատանքը:

Նասարակության և արտադրության զարգացմանը զուգընթաց, բնակչության քանակի աճի թելադրանքով, առաջացավ հասարակական հարաբերությունների ղեկավարման և կարգավորման պահանջարկ: Այլ խոսքով ասած՝ գործընթացների կառավարում: Ղեկավարել հայերեն՝ **ԿԱՌԱՎԱՐԵԼ՝ ՔԱՐ** և **ՎԱՐԵԼ՝** քարշ փալ, գորել: Այսինքն՝ **ԿԱՌԱՎԱՐԵԼԸ** ոչ այլ ինչ է, քան՝ կարողանալ քար գորել: **ՎԱՐԵԼ** բառից հետագայում ծագել է **ՎԱՐԻՉ՝** ղեկավար, նաև **ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ՝** ղեկավարող: **ՔԱՐ**-ը ունի բազմաթիվ զուգորդումներ, որոնք արտացոլում են կառավարման գործառույթները: **ԿԱՌՈՒՅՎԱԾԷ՝** համակարգ, կարդինալ /լատ. cardinalis- գլխավոր, արմատական, հիմնական/, կարդիոգրամմա /արտագրառում/, թագ, թագավոր, **ՔԱՐԳՈՆ-ԽԸՆԹԿԾ** (ռուս.) գերիշխան, ժողովրդավարություն, արխապոկրատիա, (ԿՐԱՏ-իշխանություն), **ԿԱՐԾԻՔ**, **ԿԱՐԵՎՈՐ**, **ԿԻՐԱՌԵԼ**, **ԿԵՆՍԱԳՈՐԾԵԼ**, **ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ**, **ԿԱՐԳԱՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**, **ԿԱՐԳԵՐ**- կարգեր, կարիերիստ, կարիերա, **ՆԿՐՏԵԼ**-ձգբել, **ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ**, **ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**, **ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ՝** իրավիճակ, **ԿԱՐԵԼԻԷ**, **ՄԱԿԱՐԴԱԿ**, **ՔԱՐՈՉԵԼ** և այլն: Պրոկուրատոր /լատ. procurare - կառավարել/ հին Նոռումում կայսրի կալվածքների կառավարիչ, պետական պաշտոնյա հարկահավաք: Իշխանություն հասկացության ծագման պարմության հիմքում խոր իմաստ է թաքնված:

Նախկինում կառավարել են, այսինքն՝ ունեցել են իշխանություն /որի խորհրդանիշը, հետագայում, դարձավ թագը/ այն անձինք, ովքեր կարողացել են քար «գորել»: Այսինքն՝ կառավարման օբյեկտը, անշունչ առարկան էր: Կառավարման սուբյեկտը աշխատավոր մարդիկ էին: Ներագայում, առևտրի զարգացման և աշխատանքի բաժանման ընթացքում, սկսեցին հանդես գալ մարդիկ, ովքեր ունեին ավելի շատ քարեր, որոնք չափվում էին **ԿԱՐԱՏ** չափման միավորով և առավել թանկ էին գնահատվում: Երկաթի երևան գալը /Ք. Ա. երկրորդ հազարամյակում, երկաթը՝ ոսկուց թանկ էր գնահատվում և դեռ ավելին՝ համարվում էր դրամական միավոր/ բերեց վերափոխումներ:

Նարյուրամյակների ընթացքում «ադամաս» բառով էին կոչում երկաթը և նրա համաձուլվածքները: Միաժամանակ **ԱԴԱՄԱՆԻ** նշանակում է թանկարժեք քար ադամանդ: Իշխանություն ունեին և կառավարում էին նրանք, ովքեր ունեին շատ քարեր, հետո երկաթ, այնուհետև ոսկի, ալմաստ, ադամանդ: Իշխանության, այսինքն՝ կառավարելու իրավունքին աստիճանաբար փեր դարձան հարուստները: Այսպիսով, իշխանությունը. անմիջական աշխատանք կատարող մարդկանց ձեռքից անցավ նրանց՝ ովքեր փիրում էին աշխատանքի առարկաներին: Կառավարման օբյեկտներ դարձան մարդիկ: Դրամական միավորի հանդես գալուն զուգընթաց, իշխանությունը սկսեց անցնել, այդ դրամագույնների /կապիտալներ, կամ էլ հիմնական միջոցներ/ փերերի ձեռքը: Օրինակ, կրոնը հանդիսանում է Շվեդիայի, Չեխիայի և մի շարք այլ երկրների դրամական միավորը: Չի բացառվում, որ կրոն բառը ծագել է ռուսերեն ՍՏՐՏՎՈ /թագ/ բառից, որն էլ իր հերթին հիմնավորվում է **ՔԱՐ** /ԽՆ-ից/, որը հնագույն ժամանակներում հանդիսանում էր իշխանության խորհրդանիշ:

Ներկայումս, նկարվում է իշխանության անցումը ոչ այնքան, ոսկու պաշարներ ունեցողների, այլ դրանց դրամական համարժեքներին փիրապետողներին: Նույնիսկ գոյություն ունի այդ իշխանության հիանալի սահմանումը՝ պլուտոկրատիա /հուն. plutos հարստություն և kratos ուժ/, հարուստների իշխանություն, հասարակության փերեսապետ առավել ազդեցիկ շերտը: Ռուսերեն լեզվում փսցՅ-նշանակում է խաբեքա: **ՔԱՆԿԻՐ՝ ՔԱՆ** և **ԿԻՐ**, որպես **ՔԱՆ** հայերեն նշանակում է ինչ-որ մի բան, իսկ **ԿԻՐ** առաջացել է հայերեն **ԿՐԵԼ** բառից: Այսինքն՝ բանկիր, դա նա է, ով կրում է /տանում է/, ունի ինչ-որ բան: Նմանօրինակ իմաստավորում ունի և վարկ բառը:

Այժմ քննարկենք անգլերեն jewel բառի իմաստաբանությունը, որը նշանակում է թանկարժեք քար, ոսկերիչ - Jeweler: Ռուսերեն լեզվում այս հասկացությանը համապատասխանում է ոսկերիչ - ювелир բառը: Բայց հետաքրքրական է այն, որ անգլերեն Jew- հրեա, իսկ jewish-հրեական: Մրա հետ կապված ուշադրություն դարձրեք հայերեն **ՆՐԵԱ**

բառին: **ՏՐԵԱ** բառը, ամենայն հավանականությամբ ծագել է հրել, մի գուցե, նաև՝ հուր, կրակ, օջախ, արև և հայր բառերից: Գոյություն ունի, մեկնաբանության մեկ այլ փարբերակ ևս, հրեա՝ հրե բառից՝ հրե, կրակային բառերից: Այդպես են փայլում թանկարժեք իրերը: Այսինքն՝ հնադարում, հնարավոր է հրեա է համարվել՝ այն մարդը, որին վռնդել են /դուրս են քշել/: Եթե վռնդել են, ապա ինչու: Մի՞ գուցե, այն բանի համար, որ նա հակում է ունեցել դեպի պերճությունը, սիրել է հարստանալ, մարդկային /հոգևոր/ արժեքներից գերադասել է՝ նյութականը: Բիբլիական Նովակիմը, ըստ ժողովրդական ստուգաբանության, նշանակում է՝ Աստուծու դեմ պայքարող (Տ. Նեչե): Եթե աստուծու դեմ, ապա և արևի դեմ, և նրա զավակների դեմ: Բայց Աստվածը, միայն վիրավորեց Նովակիմի կողքը, չսպանեց, այլ՝ կյանք պարգևեց նրան: Ներկայումս, աշխարհի բազմաթիվ անվանի միլիարդատերեր և բանկիրներ հրեա ազգի ներկայացուցիչներն են:

Անշուշտ ընթերցողին հեղաբոլոր կլինի իմանալ, որ **ՄԱՐԴ** բառը հակառակ կարդալու դեպքում սրացվում է **ԴՐԱՄ** դրամական միավորը: Ի՞նչ է սա՝ պարահականություն, թե օրինաչափություն: Նկարիչ Ա. Զուդինը հիանալի կերպով, խորհրդանշական ձևով և դուլարի նշանի փեսքով պարկերել է ճանապարհին, փոխոսփայական քարի վրա կանգնած ռազմիկին: Նրա կերպարը իմաստավորում է՝ «աստիճան-ճանապարհի դեպի հավերժություն, անվերջություն» կամ «կյանքի ներդաշնակությանը փրանալուն»:

Պարկերացնենք, որ մեր նախածնողը ունեցել է երկու որդի: Նրանցից՝ մեկը հարգում է /հավաքարիմ մնաց/ հորը և չի հեռանում հայրական հողից: Մյուս որդուն՝ հրապուրեցին ճանապարհորդությունը, հարստությունը և հարստանալու հնարավորությունը: Եվ նա լքում է հայրական փունը, սեփական օջախը /կամ էլ հայրը հեռացնում է նրան իրենից/: Առաջինին անվանեցին **ՆԱՅ-ՆԱՅՐԵՆԱՍԵՐ**: Լատ. կԸԶԺՆ-հայր, անգլերեն հայր՝ father, գերմաներեն՝ fater, իսկ Նայրենիք՝ faterland, այսինքն՝ հոր երկիր: **ՅԱՅՐԵՆԻՔ** հասկացողության մեջ գլխավորը ՆԱՅՐ բառն է: ԱՐԻ հայերեն բառը՝ փղամարդ, մարտիկ, մարտական, արի, armo (սՈՅ.) - զինում, armat (ՌՅՈւ.) - ուժեղ, զինված մարդ, aristos (ԴՐԵԿ.)- ավելի լավագույն, արիստոկրատիա /հուն./-լավագույնների իշխանություն, ականավորներ, **ԱՐՄԵՆ**՝ արի մարդ, ուժեղ, լավագույն (համեմ. բանակ՝ ռազմական փերմինի հետ): Այսպիսով, հոր առաջին որդին՝ **ՆԱՅ**-ն է /այսրեղից էլ, ինքը անվանումը՝ հայ, հիմք է հանդիսանում **ՆԱՅԿԱԶՈՒՆԻ** թագավորական ցեղի /**ՆԱՅԿ**՝ հայ նահապետից/: **ՆԱՅԿԸ** /հայ և կարը (քար) բառերից/ մեկնաբանվում է, որպես հայկերի հիմնադիր, սրեղծարար, հիմքին առաջին քար դնող, հայր, ծնող (կերպող, կարող): Նին հայերը պաշտել են հորը, ծնողին: Եվ այդ սովորույթը նրանց սերունդները պահպանել են մինչև այժմ:

Սրա հետ կապված հարկավոր է մի դիպողություն ավելացնել: Ի փարբերություն հայերի, հին հրեաները մորը պաշտել են առավել, քան հորը /նույնիսկ ազգությունը, որոշվել է ըստ մայրական կողմի/: Մի՞ թե նրանք այդքան «նեղացել են» Նայկից, իրենց հորից: Բիբլիական լեգենդար Մովսեսը, մեր կարծիքով, գիտակցեց, որ ինչ է նշանակում կտրվել /հեռանալ/ արմարներից, ուստի և, իր ժողովրդին առաջնորդեց դեպի նախնյաց հողը՝ Ավելոյաց Երկիրը, կանխելով նրանց օտարությունում ոչնչանալուց: Արդարև, սա դաս հանդիսացավ ժամանակակից պերական գործիչների համար: «Աստվածաշնչյան պարմություններ» գրքում Տ. Նեչեն գրում է. «Կարելի է ենթադրել, որ հրեաների վերաբնակեցումը Եգիպտոսում, կապված է այնպեղ հիկսոսների գերիշխանության հաստատման հետ /Բ. Ա. 1750-1580թ.թ./, ուլքեր հրեաների նկատմամբ ցուցաբերեցին հյուրընկալություն /հնարավոր է, որպես բարեկամների/, նեցուկ հանդիսացան նրանց Եգիպտոսում»: Նիկսոսների ցեղը նոր մայրաքաղաք կառուցեց Եգիպտոսում, Նեղոսի գերաբերանում՝ Ավարիսը /Տանիս/: Նրեաների ստրկության ժամանակաշրջանը սկսվում է՝ Եգիպտոսը հիկսոսների լծից ազատագրումից, երբ նոր փարավոնները թշնամիներ համարեցին այն ցեղերի ներկայացուցիչներին, ուլքեր բնակություն էին հաստատել այսպեղ հիկսոսների փրկապետության ընթացքում: Եգիպտոսից հրեաների դուրս գալը կարելի է թվագրել Ռամզես II փարավոնի գահակալության ժամանակաշրջանը /Բ. Ա. 1290-

1223թ.թ./, որը համարվում էր մեծ շինարար և սրբկական աշխարհի արդյունավետ օգտագործող: Լիովին հասկանալի է, որ փոփոխված իրավիճակում հրեական ցեղը, երբ վերածվեց սարրուկների, ձգրեցին ազատագրվել այդ լծից...»:

ՆԻԿՍՈՍՆԵՐԸ /լեռնեցի հայերը/ կամ **ՆԱՅԿՍՍ** անունը պարունակում է **ՆԱՅԿ** և **ՍՈՍ** անունները: Եթե հաշվի առնենք, որ **ՆԱՅԿԵՐԸ**՝ հայերի հայրերն են, արևի զավակները, իսկ **ՍՈՍ-ՍԱՍ-ՍԱՍՈՒՆՅԻ** /Սասուն՝ լեռնային երկրամաս Նայասպանում/, հասկացության ներդաշնակցությունը, ապա ըստ իմաստաբանության՝ հիկսոսները իրականում լեռնեցի հայերն են: Եվ դրա համար Եգիպտոսի նոր մայրաքաղաքին շնորհեցին հարազատ անվանում՝ **ԱՎԱՐԻՍ /ԱՎԱՐ** և **ՎԱՐ**/: Ավարիս՝ նշանակում է լուսավոր /պայծառ/, **ՎԱՐ**՝ արև (կարող ենք համեմատել Ավարայր բառի հետ):

Մեր կարծիքով, Մեմի և Նաբեթի սերունդների փոխհարաբերությունների աստվածաշնչյան գաղտնիքի բացահայտումը թաքնված է Եգիպտոսում:

«Եգիպտոսը և առավել ևս Գիզի շրջանը ժամանակակից քաղաքակրթության բնօրրան է, որտեղ կենտրոնացված են արժեքավոր պատմական գիտելիքներ, և ոչ միայն նյութական, այլ նաև՝ Էներգոտեղեկատվական կորվածքով: Որոշ հետազոտողների կարծիքով, հենց այստեղ է գրկվում Երկրի Գիտակցությունը, այսպես ասած. «հավերժության ոսկե գուրին» (Ա. Մեմենով):

Ենթադրվում է գիտարձավ դեպի Գիզայի շրջանում գրնվող բուրգի հետազոտման համար, մասնավորապես, շրջապարի Էներգոտեղեկատվական իրավիճակի և դրա ազդեցությունը երկրագնդի մթնոլորտի վրա»: Քանի որ հիկսոսները և հրեաների նախնիները ունեցել են սերտ «բարեկամական» կապեր և հարևանությամբ են ապրել Եգիպտոսում, ապա նրանք չէին կարող ջրնդօրինակել հիկսոսների ավանդույթները, առասպելները, սովորույթները և նույնիսկ ինչ-որ չափով աստվածային փառաբանության համապարասխան լեգենդները: Քանի որ հրեաները վերաբնակվել են և շարունակել են ապրել Եգիպտոսում և չհեռացան պարզված հիկսոսների հետ, ապա նշանակում է, որ իրենց համար՝ զոնե սկզբնական շրջանում այնքան էլ վաղ չէր: Բայց, քանի որ անցյալում՝ իշխում էին հիկսոսները /ավելի ուժեղ և քաղաքակիրթ/, ապա հրեաներին՝ կար ինչ-որ բան ընդօրինակելու:

Ահա թե ինչու և լիովին բնական է, որ հրեական ծագում ունեցող Աստվածաշնչի մի շարք իրադարձություններ, առասպելներ և հերոսներ հիկսոսական արմարներ ունեն: Մի քանի փնտրություններ մենք արդեն առանձնացրել ենք, բայց առաջիկայում դեռ շարք բան կա ուսումնասիրելու: Որտե՞ղ են Աստվածաշնչի բնագրերը, ո՞վ է դրանք ոչնչացրել կամ լավ թաքցրել: Չեմ կարծում, որ Աստվածը շահագրգռված էր դրանում:

Արդյունավետ ինքնակառավարում փնտրել է ունենում միայն գիտակից մարդկանց շրջապարում: Նենց այստեղ է թաքնված կառավարման ամբողջ իմաստը: Կառավարման սուբյեկտը պետք է փիրապետի բնութագրերով /որակներով/ ավելի բարձր կարգի և մակարդակի, քան կառավարվող օբյեկտը: Այս դեպքում կարելի է խոսել ղեկավարման մասին:

ՔԱՐ բառից են առաջացել նաև հետևյալ կառավարմանը առնչվող հասկացությունները՝ **ԿԱՐԳ** ու **ԿԱՆՈՆ**, **ԿԱՐԳԱՊԱՆ**, **ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ**, **ԿԱՐԳԵԼ**:

Քննարկենք **ԿԻԲԵՌՆԵՏԻԿԱ** /գիտություն կառավարման մասին/ հասկացությունը: Այն հունական ծագում ունի և թարգմանվում է ինչպես ղեկակալ/նավավար/: Նիանալի գուգադիպություն՝ ղեկակալ /նավավար/ և նավ, ռուսերեն кибернетика (КОР- кормчий և корабль): Այսինքն՝ КОР գալիս է մեր **ՔԱՐ** բառից: Ներաբրքիր է ի՞նչ կասեր կիբեռնետիկայի «հայրը»՝ Նորբերտ Վիները այս կապակցությամբ:

Իրականում ով է արքան, եթե ոչ ժողովրդի առաջնորդը: Իհարկե, արքան՝ դա ղեկավարն է: Իսկ ի՞նչ է նշանակում թագ: Թագադրել՝ Թագը՝ իշխանության խորհրդանիշ է, նշան, առարկա: Իսկ ինչու՞ են թագը կրում գլխին: Նույնպես բացատրելի է: Այսինքն՝ պետք է ղեկավարել գլխով, խելքով, գիտակցությամբ, գիտելիքներով, և ոչ միայն ցանկություններով և ուժով: Թագը զարդարել են ադամանդներով: Սրա փակ խոր իմաստ է թաքնված...

Կարևոր է ուշադրություն դարձնել **ԿՐԱՏ** ռուսերեն KPAՏ բառի անանցյալներին՝ հարյուր անգամ, **кратия**-իշխանություն, բյուրոկրատիա, արիստոկրատիա, դեմոկրատիա:

Նայոց լեզվում **ԿՐԱՏ**-ը հանդիպում է **ՄԿՐԱՏ** բառում: Իսկապես, մկրատը կազմված է չորս փարբերից՝ ճառագայթներից, նույնպես երկու օղակներ մաքների համար (**ՄԱՏՆԵՐ**):

Նայոց պատմությունում (Մ. Խորենացի) հանդիպում ենք մի շարք հզոր թագավորների, որոնց անունները կազմված են **ՔՈՐ** կամ **ՔԱՐ** արմաքներից՝ **ՔԱՐԴՈՍ ՆԱՅԿԱԶՈՒՆԻ** /Ք. Ա. 1743 - 1725թ.թ., Նայկ նահապետի դինաստիայից/, **ՍԱՐՔԱՐ I** (Ք. Ա. 840 - 825թ.թ.), **ՍԱՐՔԱՐ II** (Ք. Ա. 764 - 735թ.թ.), **ՍԱՐՔԱՐ III** և **ՍԱՐՔԱՐ IV**, **ԱՐԱՐՏՈՒՆԻ**, **ՔՈՐՆԱԿ ՆԱՅԿԱԶՈՒՆԻ**: Շատ փեղեկագրություն է պարունակում՝ առաջնորդ բառը, **ԱՌԱՋՆՈՐԴ**, **ԱՌԱՋ** և **ՆՈՐԴ** դեկավարող/: **ՆՈՐԴ** անգլերենում՝ north նշանակում է հյուսիս, հյուսիսային երկրներ: Արդյո՞ք դա չի ցույց տալիս հայերի նախնիների նվաճման ուղղությունը:

Ոչ հազվադեպ են հայկական անունները, որոնց հիմքում ընկած են **ՔԱՐ** և **ՔԻՐ** արմաքները՝ **Կարապետ** /նշանակում է առաջնորդ, առջևից գնացող, ճանապարհ, ուղի բացող/, **Կիրակոս**, **Կորյուն**, **Կարեն**, **Կարո**, **Կարուշ**, **Կրպե**, **Կրպո**, **Կարմեն**, **Գարիկ**, **Կարինե**, **Կարախ** (հուն. karpos, որը նշանակում է պտուղ), **Զաքար**: Նայքնի է հայասանների առաջնորդ Քարաննիսը /Ք. Ա. XV-րդ դարի վերջից մինչև XIV-րդ դարը/ խեթական թագավորի հետ պայմանագիր կնքողը (Նր. Կապանցյան):

Խելացի դեկավարները, իհարկե փարբերվում էին նրանով, որ կառուցում էին քաղաքներ և բնակավայրեր, ճանապարհներ և պալատներ, վանքեր և ջրամբարներ, ջրանցքներ և ամրոցներ: Ի դեպ, **ՔԱՐՆԱԿ** նշանակում է վանքերի համակարգ, իսկ ամրոց /ամուր/ հասկացության փակ նույնպես ընկած է քարի հատկությունը: Ննարավոր է, արդյո՞ք, առանց քարի ամրոց կառուցել: Ահա և **միջնաբերդ** /акрополь ռուսերենում/ բառի՝ բառակապակցության մեջ՝ փեսնում ենք քարի հետքերը: Եվ ի՞նչն է զարմանալին, բազմաթիվ հնագույն հայկական քաղաքների աշխարհագրական անվանումներ իրենց մեջ ներառում են **ՔԱՐ** արմաքը՝ **Քարբի**, **Քորճեք**, **Կարճավան**, **Պայտակարան** երկրամասը (Ք. Ա. 1785թ.), **Տայոց-Քար**, **Արծվաքար**, **Կորչիայկ** երկրամասը (Ք. Ա. 30թ.), **Կարամուգ**, **Կարին** (Ք. Ա. 1785թ.), **Կարիրի** (Ք. Ա. 1785թ.), **Կարս**, **Կարկեմիշ** (Ք. Ա. 1785թ.), **Քար-Սիպար** (Ք. Ա. 840թ.թ.), **Կարմրաշեն**, **Կորդրիկ**, **Կորդուկ**, **Թեյշեբահինի** (Կարմիր-Բլուր), **Արաբկիր**, **Կարակլիս**:

Նարկավոր է նշել, որ բազմաթիվ հնագույն քաղաքների փրվել են անվանումներ, որոնք կազմված են շինարար՝ անվանումից և **ԿԵՐՏ** վերջավորությունից, օրինակ՝ **Մաշկերպ**, **Յուլակերպ**, **Տիգրանակերպ**, **Բակուրակերպ**, **Վարդանակերպ**, **Մախկերպ**, **Արտակարնակերպ**, **Խունարակերպ**, **Նպրկերպ**, **Մանակերպ**: Այս քաղաքների շրջակա փարածքները հայտնի էին քարի արտահանմամբ, փարբեր շինանյութերի առկայությամբ: Նարկանշական է, որ դրանցից մի բանիսը կառուցվել են գետերի ափին, օրինակ՝ **Քուռի**, **Արաքսի** և **Եփրատի**:

Ինչպե՞ս է հեշտ քաղաքաշինության համար քարերը փեղափոխել երկար փարածություններ: Ակնհայտ է, որ լավագույն փարբերակը՝ դրանք բարձել նավերը կամ լաստանավերը և փեղափոխել գետերով, լճերով և ծովերով: Ինչ արած, չի բացառվում, որ առաջին նավերը կառուցվել են հենց այդ նպատակով:

Աստվածաշնչում կա մի հետաքրքիր պատմություն, հիմնված հավասարի փաստերի վրա, որ հնադարում բաբելացիները գետում գոյացած կավը օգտագործում էին, որպես՝ շինանյութ (Է. Կյեր): Միջագետքում համարյա քար չկա: «*Արևելքից շարժվելով, նրանք հասան Սեննասարի հարթավայրը և բնակություն հաստատեցին այդտեղ: Եվ միմյանց ասեցին. աղյուսներ սարքենք և թրծենք /այրենք կրակով/: Եվ նրանց մոտ, քարին փոխարինեցին՝ աղյուսները, իսկ հողային խեժին՝ կիրը*»: Սա թվագրվում է մոտավորապես Ք. Ա. 3000թ.: Այսպիսով, հնադարում բաբելացիները գիտեին քարերի /աղյուսների/ շինարարական հատկանիշները և կարողանում էին թրծել: Իսկ նրանք դա որպե՞ր

էին սովորել: Իսկապես, որտեղի՞ց էին նրանք եկել: Միջգերային երկրի հարևաններից, միայն շարքարեր կային Նայկական լեռնաշխարհում և Եգիպտոսում:

Նայոց լեզվում **ԿԱՌԱՆ** նշանակում է ճոպան, իսկ **ԿԱՌԱՆԱՏԵՂ**: Լաբիրնտեն *carina* - ընկույզի կեղև, նավ: Սրա հետ կապված բացահայտվում է նաև առագաստանավ (*карабелла*) հասկացությունը (իտալ. *caravella*, **ՔԱՐ** արմատով) - ինչպես բարձրակողմ ծովային առագաստանավ մեկ փախարակամածով, 3-4 նավակայմերով, նավաքթում և նավախելու /ՍՏԲՎ/ (նորից՝ **ՔՈՐ** ռուսերենում) բարձրադիր վերին կառույցներով: Գրականությունում հայկական նավի հնագույն, եգիպտի փախ լուսաբանում կա՝ «վանային նավ» քառանկյուն առագաստով: **ՔՐ** և **ՔՈՐ** արմատներով, հանդիպում են այլ ծովային տերմիններ, օրինակ՝ կողաթեքվածք (*крен*) և խարիսխ (*якорь*): Անհավանական է թվում ենթադրությունը, որ հնադարում հայերի նախնիները զբաղվել են **Թ-ԱՆԻ** առևտրով: **Թ-ԱՆ**-*ТАН* զովացուցիչ կաթնային հյութ /շարքարժեքավոր է մարսողության համար/: Տակառներում կամ կարասներում **Թ-ԱՆԸ** տեղափոխվել է նավերով, նավթը՝ (**ՔԱՐՅՈՒՂ**) նույնպես: Մա հիմք է հանդիսացել փանկեր՝ **Թ-ԱՆ** և **ԿՐԵԼ** /թան փանել/ հասկացության ձևավորման համար: Ննարավոր է, որ Կրեպե /ԽՐՈՅ/ կղզին, որը գտնվում է Էգեյան ծովում, երբևիցե գուգորդվել է մեծ քարի հետ: Կանոնավոր ձևով արհեստական քարին տրվել է աղյուս անվանումը հայերեն **ԿԻՐ** - կավ, կավիճ: Քարի մասին սինֆոնիան կարելի է շարունակել: Ինչպես նա հայտնվեց ճարտարապետական համալիրների նախագծերում, մասնավորապես, խաչագմբեթային վանքերի, զարդարանքում /կեռախաչ, շրջան և խաչ/, խաչքարերում, վիշապաքարերում և ուրիշ: Ինչպես **ՔԱՌ-ԱԿՈՒՄԻ** երկրաչափական տարրի տեսքով կիրառվեց քաղաքաշինության, թվաբանության, արվեստի, գորգագործության, երաժշտության և այլն: Որպես օրինակ, բնարկենք **ՔԱՌ-ՈՐԴ** բառը, որը կազմված է **ՔԱՐ** և **ՈՐԴ** արմատներից: **ՔԱՐ** սա քարն է, իսկ **ՈՐԴ** - **ՈՐԴԻ** բառն է: Այսպիսով, **ՔԱՌ-ՈՐԴ** - ը կարելի է մեկնաբանել ինչպես քարի «որդի», այսինքն՝ քարի մեկ չորրորդ մասը: Ներկում է նշել **ՔԱՌ-ԱԿՈՒՄԻ** բառի ազգակցական կապերը, **ՔԱՌ-ԱՍՈՒՆՔ** - 40 օրեր, **ՔԱՌ-ԱՍՈՒՆ** - բժշկական տերմինով արտահայտված՝ **ԿԱՐԱՆՏԻՆ** /КАРАНТИН/ (իտալերենից՝ *quarantela* (*квадро, квадрат*) քառասուն օրեր - *quaranta giorni* -ից): **ԿԱՐԱՆՏԻՆ** բառի բովանդակության տակ մենք հասկանում ենք, միջոցառումների համակարգ, որոնք հնադարում ձեռնարկվում էին վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և քառասուն օր նավերի արգելափակման, բնակչությանը խլիերայից և ժանտախտից ապահովելու համար:

Նայերը փառաբանվել են և փառաբանվում են, ինչպես գերազանց ճարտարապետներ, քարաշիններ, քար կտրողներ և քանդակագործներ: Այդ են վկայում վանքերն ու պալատները Բյուզանդիայում, Թուրքիայում, Ռուսաստանում և Պարսկաստանում:

Կենդանական աշխարհի ներկայացուցիչների անվանումը, հնուց ի վեր Նայկական լեռնաշխարհում նույնպես կրում են «խաչի» «крест» քարիանվանումը՝ **ԿՐԻԱ**, **ԿԱՐԻՃ**, **ՔԱՐԱՐԾԻՎ**: Ռուսերեն լեզվում ևս՝ կենդանական աշխարհի ոչ քիչ ներկայացուցիչներ նման անվանում ունեն՝ **ՔԱՐ** /ԽԸՆ/ կամ **ԿՐ** /ԽՆ/արմատներից՝ առներ /крыса / և խլուրդ /крот/ կրծողների ընտանիքից, դարդառներ /каракары / - բազենների և карбыш-ների ընտանիքի, թռչունների ենթաընտանիքից, մի քանի կրծողների անվանումներ, ծովային սիպե (*каракатипа*), որը վրանգի պահին բաց է թողնում «սև ռումբ»:

Ննագույն ժամանակներում, հիմնականում քարը ծառայել է, որպես արտադրության գործիք՝ ջրաղացաքար, հավանգներ, ջրաղացներ, հանքահարսարացնող սարքեր, հավանգակոթեր և ջրանցքներ: Այն ակտիվ կերպով օգտագործվել է հողագործության և գյուղատնտեսության մեջ: Եվ բազմաթիվ բառեր կազմավորվել են **ՔԱՐ** /ԽԸՆ/ արմատի վրա, օրինակ՝ **ԿԱՐՏՈՖԻԼ** (КАРТОФЕЛ):

Ննադարում որպես ներկայություն օգտագործել են **ՈՐԴ-ԱՆ ԿԱՐՄԻՐ**-ը **ԿԱՐՄԻՐ** բառից, ֆրանս. *carmin*, արաբ. *кормиз*-որդան կարմիր և լատ. *minium*- կարմիր ներկ/: **ՈՐԴ-ԱՆ ԿԱՐՄԻՐԸ**, ինչպես կարմիր ներկիչ, սրացվել է անթև որդերից: Ներկայումս ներկայությունների և

բուժանյութերի արտադրությունում օգտագործվում է карбазол- ջրում չլուծվող անգույն բյուրեղը: Карбазол-ը ստանում են քարածխային խեժից: Карбонид -ը նույն է, ինչ որ միզանյութը: **ՔԱՐ** արմատը ընկած է թվարկված մի քանի փերևաթափվող թփերի անվանումների հիմքում. օրինակ՝ **ՔԱՐԱԳԱՆԱ**, որը լոբազգիների ընտանիքին պատկանող ոչ մեծ ծառ է, այժմ օգտագործում են նաև ժայռերի ամրացման համար: Դրա հետ մեկտեղ Караган-ը աճում է լեռների թեքությունների վրա և ժայռերում:

Մարդը և կենդանին առաջին սնունդը ստացել են քարից: Մամուռը և քարաքոսը (qaramamou5) քերելով պոկել են նույն այդ քարի օգնությամբ, մի գուցե սուր օքսիդիանով: Մրա հետ կապված քարի մակերևույթը և անվանվել է **ՄԱԿԵՐԵՍ** բառով:

Փորձենք խորհել ընկեր հասկացության մասին - **ԸՆԿԵՐ** (ընկ՝ ընդհա-նուր և կեր՝ կերակուր-փոքո) ընդհանուր կերակուր: Այսինքն՝ ընկեր են համարել նրան, ում հետ համարեսել են կերակուրը:

Անձրև է գալիս: Երբեմն, ցուրտ եղանակին, անձրևի կաթիլները վերածվում են սառցահապիկների և թափվում էին գետնին ու հնադարյան մարդկանց գլուխներին: Նրանք այդ սառցահապիկներին անվանեցին **ԿԱՐԿՈՒՏ**, **ՔԱՐ** և **ԿՈՒՏ** - հափիկ բառերից/:

Ներաբրքիր է նաև, որ գրի և գրականության կազմավորման գործընթացը ամուր կերպով կապված է քար հասկացության հետ՝ **ՔԱՐ** - **ՔԵՐԵԼ** - **ԳՐԵԼ** : Նայոց լեզվում **ՔԵՐ** հիմքով կազմված բազմաթիվ բառեր կան, որոնք իրենց մեջ գուցակցում են գործողության ձևերը՝ քերել, ճանկրել: Օրինակ՝ **ՔԵՐԾԵԼ**, **ՔԵՐԾՈՏ** - ժայռուր, **ՔԵՐԹԵԼ**, ինչպես նաև ուրանավոր գրել: **ՔԵՐԹՈՂ** - ուրանավոր գրող, քերականագետ, գրականագետ, իսկ **ՔԵՐԹՈՂՈՒԹՅՈՒՆ** - ուրանավոր գրելով գրադվել, **ՔԵՐԹՎԱԾ** - շարադրություն, գրական սրեղծագործություն, **ՔԵՐԻՉ**, **ՔԵՐԾ** - ժայռ, ուղղաբերձ ապառաժ:

Քարն էր՝ փեղեկափայլության, գիտության, կենսափորձի առաջին արդյունավետ և ամենաամուր կրողը: Նույնիսկ կրթությունը հասկացությունը չորջանցեց քարին: **ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ**, իսկ **ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**, որպես կանոն քերվածքների հավաքածու, քարի վրա նախնադարյան մաքի նամակի՝ «նկարչություն»: Այսպիսով, կարելի է հետևություն անել գրչության փեխնոլոգիայի ծնունդի, զարգացման և փարածման մասին: **ԿԱՐԳԱԼ**, վերձանել հնագույն գրությունները, կազմված են՝ **ԿԱՐ** և **ԴԱԼ** արմատներից: Ամենայն հավանականությամբ, քարը այսպեղ հանդես է գալիս, որպես՝ հիշող սարք, գիտելիքի և մարդու կենսափորձի պահպան: **ԿՐԹԵԼ** - դասարհրակել, լուսավորել, ուսանել, **ԱՇԿԱԿԵՐՏ** – սովորող, ուսանող: Մեր նախնիների գավակները նստել են քարերին և սովորել քարերով, դիպելով, ըմբռնելով, ակոս փորելով, «քերելով» ժայռային կերպարներ: **ԱՇԵԼ** - նայել, **ԿԵՐՏ** (k;rt k;rj-ից) - դասարհրակել, ուսանել. ահա և **ԱՇԿԱԿԵՐՏ** բառի ամբողջ իմաստը: Արդյոք, մենք կարո՞ղ ենք խոսել ուսումնական օջախների, գրադարանների, համալսարանների մասին, որտեղ գրագիտություն էին սովորում, կարդում էին և գրում քարին, քարսալիկներին և քարեփախարակներին: Բհարկե, այո:

Նոզկոր աշխարհաբանում հաճախ գործածվում է հետևյալ բառը՝ **ՔԱՌԱՍՈՒՆ**, **ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ** - **ՍՈՒՆԿ** (sounk - s\oun), քառասունորյա ժամկետ ձեռնադրությունից հետո, քառասունք /հանգուցյալի/, քառասունորյա ժամկետ պաշտոնում ձեռնադրվելուց հետո, նորածնի քառասունորյա փարիքը, **ԽԱՉԱԿԻՐ**, վերակենդանացում (воскрешение), մկրություն (крещение), խաչ (крест), **ԿՌԱՊԱՇՏ**, **ԿՐԱԿԱՊԱՇՏ**, **ԿՌԱՏՈՒՆ**, **ՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆ** (крещение), **ԿՐՈՆ**, Դուրան (Коран): Карма (սանսկրիտ. – գործունեություն, գործողություն, գործողության արդյունք, պարիժ (кара) - աստվածային պարիժ (чакра, сакральность), **ՔՈՐԵԴԻՍԿՈՊՈՍ** - փոխառաջնորդ, **ՔՈՐԵՇ** /КОРЕШ/ - առաջնորդ, կաթողիկոս, դեկավար: **ԿՐԻՇՆԱ** /ԽՆԼՄԾԸ/ (հին հնդ. krsna, փառացի. «սև», «խավար, մութ»): Արիացիների Ռիգվեդում Կարմարան դա դարբին է, իսկ Վիշվակարմա Вишвакарма - ամեն գործի վարպետ: Կրիշնան՝ իր էությանը, ամենից առաջ, պաշտպան է, փրկիչ: Եպիսկոպոսի օգնական թեմի կառավարման գծով (Викарий): Քարեփախարակները

(այսինքն՝ երկու քարե փախարակներ) օգտագործվել են Եհովա ասարծու կողմից անկեղծության խոսքերի գրառումների համար: Մովսեսը դրանք ջարդել է գայրույթի պահին, սակայն նորերն է սրացել:

Նայասպանի փարածքը աչքի է ընկնում պաշտամունքի բեղունությամբ, բազմաթիվ առնանդամի քանդականկարներով՝ իբրև պաշտամունքի առարկաներ (նկ.2): Ջանգեգուրում հայրնաբերվել են նույնիսկ մասնագիտացված քարեր՝ **ՊՈՐՏԱՔԱՐ** անվանմամբ, որոնց վրայով կանայք քայլում էին, հույս ունենալով բուժվել անպարտությունից (Գ. Վարդումյան): Մարդը ինքն իր կերպարանքով «խաչաձև է»-2 ձեռքեր և 2 ոտքեր /4 վերջավորություններ/: Եկեղեցիների նախագծերը հիմնականում խաչաձև են, շրջանաձև և ուղղանկյունի /քառանկյունի/ կամ շրջանա-ուղղանկյունի:

Ժամանակի և փարածության դաշտում **ՔԱՐ** բառի կառուցենք «փեղափոխման» շարժման պարմական քարտեզը և կսրանանք փարածվածության կետերի կուրակումները Նայկական լեռնաշխարհում՝ կենսափորձի, գիտելիքի, ունակությունների և հնությունների զարգացման պարկերը /քարի մշակման և գործածության, քարածխի, հանքաքարի և այլ օգտակար հանածոների արդյունահանումը երկաթի, ոսկու, պղնձի և ուրիշ./: Եթե արտադրության փեղեկությունները կապենք նաև հնագույն մշակույթի, բժշկության, գիտության և կրթության փարածման /այդ թվում և սննդամթերքների, կարպեպների, գորգերի, ներկերի, փարազների, դեղանյութի, գրչության, գենքի, անիվային փոխադրամիջոցի, կառքերի, սայլակների, ժայռային պարկերների, համասպեղությունների քարտեզների, ավանդությունների, առասպելների, աստվածների և այլն / հեք, սպա կարող ենք ձևավորել զարգացման պարմության և հնադարյան քաղաքակրթության բանականության փարածման ամփոփված քարտեզը: Որպեսզի, կազմենք այս քարտեզը, անհրաժեշտ է և բավարար օգտագործել փեղեկությունները, որոնք բերված են հավելվածներում (Պեպություններ և ժողովուրդներ, Ծովեր, լճեր և գետեր, Քաղաքներ և բնակավայրեր, Լեռնաշղթաներ և լեռնագագաթներ, Քարանձավներ և գանձարաններ, Մշակույթ, Զինվորական գործ, Մթերքներ, Կենդանական և բուսական աշխարհը, Բժշկագիտություն, Մեքադագործություն):

Ամբողջությամբ քննարկելով փեղեկությունների փվյալները, սինթեզելով այն ժամանակի և փարածության մեջ, մենք կսրանանք անհրաժեշտ և ակնառու կերպով վկայությունը՝ Նայկական լեռնաշխարհի բնակիչների ազդեցությունը արտադրության, մշակույթի, գիտության և կրթության զարգացման վրա, ինչպես՝ Արևմուտքում, այնպես էլ՝ Արևելքում:

«Քարի վրա է ծնվել հայր, քարի վրա սպրել, քարը՝ քարին դրել, բարձրանալով քարին, քար բարձրացրել: Քարերի մեջ է մեծացել մանուկը, խաղացել քարով, ճանաչել քարը, սմբացել ինչպես քարը»:

Իսկ մեր օրերում յուրաքանչյուր մարդու պարտքն է, որ իր նպաստը բերի քարե մշակույթի Թանգարանի՝ Քարեդարանի կառուցմանը. հոգևոր և նյութական արժեքների եզակի գանձարանին, որն իր մեջ արտացոլում է՝ քարի միջոցով մեր նախնիների կողմից շրջապատող աշխարհի ինքնաճանաչմանն ու մոդելավորմանը:

Բովանդակություն

Քաղաքակրթության քարե փարեգրությունը

© ArcaLer

ՅՒՆԵՍԿՕ-ի նախագիտություն - 2010